

■ معرفی مدل ملزومات کارکردی پیشنهادی کتابشناختی

ملیکاخوشبخت

■ چکیده

هدف: مدل "اف.ار.بی.ار" یا ملزومات کارکردی پیشنهادی کتابشناختی مدلی مفهومی است که به دنبال غنی‌سازی پیشنهادی‌های کتابشناختی است. این مقاله به دنبال شناسایی و درک مدل، معایب و مزایای آن است. روش/رویکرد پژوهش: تحلیل اسناد ایقلا و ادبیات مربوط به مدل "اف.ار.بی.ار".

یافته‌ها: "اف.ار.بی.ار" محیطی برای ایجاد حداکثر پیوندهای ممکن میان عناصر کتابشناختی است. این مدل ابزاری مناسب را جهت بازیابی اطلاعات در اختیار کاربران قرار می‌دهد و از دوباره کاری‌های موجود در پیشنهادی‌های کتابشناختی جلوگیری می‌کند.

نتیجه‌گیری: اف.ار.بی.ار به عنوان پدیده مهمی در سازماندهی اطلاعات کاربر محور مبحث قابل توجهی است و باید به آن پرداخته شود. ولی در به کارگیری آن باید دقت کرد و در محیط‌هایی به کار گرفته شود که لازم است.

کلیدواژه‌ها

پیشنهادی‌های کتابشناختی، اف.ار.بی.ار، مزایا، معایب

معرفی مدل ملزومات کارکردی پیشینه‌های کتابشناختی

ملیکا خوشبخت^۱

دریافت: ۱۳۸۷/۴/۳۰ پذیرش: ۱۳۸۸/۶/۳۱

مقدمه

آنچه که موجب پیدایش و تغییر هر روندی می‌شود، نیاز است. افزایش امکان تعاملات افراد با گسترش فناوری و رشد فکری آنان، سیستم‌های موجود را با چالش‌هایی جهت خدمت‌رسانی روبه‌رو ساخته است. یکی از حوزه‌هایی که با کاربران اطلاعات ارتباط مستقیم دارد و آنها را در رفع نیاز اطلاعاتیشان یاری می‌رساند، پیشینه‌های کتابشناختی است که با هدف یافتن فقره موجود طراحی شده است. چه زمانی که به صورت فهرست‌ها و سیاهه‌های حاوی عناوین بودند و چه اکنون که در سایه تلاش‌های جهانی، طبق استانداردها، اطلاعات نسبتاً جامعی را در اختیار کاربر قرار می‌دهند. در این بین، آنچه که ایجاد مدلی جدید را برای نگرستن به این پیشینه‌ها ضروری می‌سازد ناتوانی سیستم‌های ذخیره و بازیابی کنونی در پاسخ به نیاز کاربران است. ذهن آرمان‌خواه کتابدار امروزی به دنبال راهی است که بتواند تمام سؤالات کاربر خود را پاسخ دهد و در استفاده از سیستم ذخیره و بازیابی به هیچ بن‌بستی برخورد نکند، این چنین است که مدلی جهت رسیدن به این هدف طراحی می‌شود. «اف.آر.بی.آر.»^۲ یا مدل ملزومات کارکردی پیشینه‌های کتابشناختی، یکی از پاسخ‌هایی است که توسط کتابداران درد آشنا ارائه شده است. این شیوه، سعی در رسیدن به سیستم ذخیره و بازیابی اطلاعاتی دارد که به وسیله آن کاربران در جست‌وجوهای خود با بن‌بست‌های کمتری روبه‌رو شوند و تا حد امکان قادر به ردیابی منابع موجود در جهان کتابشناختی^۳ باشند. اف.آر.بی.آر. مدلی مفهومی

۱. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی

کتابخانه شرکت نفت و گاز پارس
khosbakhmtmk@gmail.com

2. Functional Requirements for
Bibliographic Records (FRBR)

3. Bibliographic Universe

است، یعنی در سطح تئوری مطرح شده است و با روش‌شناسی «موجودیت-رابطه»، که از مدل‌های کامپیوتری وام گرفته، سعی دارد به روابط بین مدخل‌ها و موجودیت‌ها - در یک پیشینه کتابشناختی - دست یابد تا کاربران اطلاعات (مراجعه کنندگان، کتابداران، و ناشران) را در پیدا کردن منبع مورد نیاز خود، فارغ از نوع مدرک و قالب آن، یاری رساند و به گفته لوبتسکی^۴ (۱۹۷۷) نزدیک شوند. او می‌گوید: «یک پیشینه کتابشناختی باید اطلاعاتی فراتر از آنچه از آن خواسته می‌شود، فراهم کند». عناصر اصلی این طرح از طریق تجزیه و تحلیل منطقی اطلاعاتی استخراج شده است که معمولاً در پیشینه‌های کتابشناختی وجود دارد و از منابعی چون استاندارد بین‌المللی پیشینه‌های کتابشناختی^۵ (آی.بی.اس.بی.دی.)، دستنامه مداخل^۶ (گیر)، دستنامه موضوعات^۷ (جی سیر)، و دستنامه یونی مارک^۸ استفاده شده است. همچنین، از آی.آی.تی.اف.^۹ نیز در موارد مورد نیاز، با نظارت متخصصان موضوعی، بهره گرفته شده است.

مهم‌ترین دستاورد بیانیه پاریس (۱۹۶۱)، رسیدن به یک استاندارد بین‌المللی توصیف کتابشناختی، معروف به آی.اس.بی.دی. در ۱۹۶۹ بود. این، از اولین اقدامات جامعه جهانی در جهت یکسان‌سازی و جهانی کردن پیشینه‌های کتابشناختی بود و تلاش‌ها برای رسیدن به سیستمی خودکار برای تولید و پردازش داده‌های کتابشناختی و گسترش پایگاه‌های اطلاعاتی در سطح ملی و بین‌المللی برای اشتراک داده‌ها در بین کتابداران سراسر جهان همچنان ادامه داشته است.

در سال ۱۹۹۰، سمیناری درباره «رکوردهای کتابشناختی» توسط ایفلا برگزار شد. نتایج حاصل از آن کنفرانس را می‌توان کاهش هزینه‌های فهرست‌نویسی، در نظر گرفتن نیاز کاربران اطلاعاتی، و توجه به انواع مختلف قالب‌ها و محمل‌های حاوی اطلاعات دانست. در آن کنفرانس، این حقیقت آشکار شد که تأکید هرچه بیشتر بر «سطح پایه»^{۱۰} در فهرست‌نویسی، جهت کاهش هزینه‌ها، نیازمند بازنگری دقیقی در روابط بین عناصر اطلاعاتی رکوردها و نیاز کاربران است و برنامه‌های فهرست‌نویسی تعاونی به استاندارد مورد توافق در سطح پایه و اصلی نیاز دارد (ایفلا، ۱۹۹۸). آنچه اهمیت دارد این نکته است که کاهش هزینه و ساده کردن فهرست‌نویسی نباید به میزان بازیابی توسط کاربران لطمه‌ای وارد کند و باید تمام نیازهای آنان را جهت ردیابی اطلاعات مد نظر قرار دهد.

در این سمینار، ۹ راهکار ارائه شد که یکی از آنها منجر به شروع مطالعه در خصوص ملزومات کاربردی پیشینه‌ها، معروف به «اف.آر.بی.آر.»، توسط ایفلا، شد که توجه به روابط بین عناصر کتابشناختی از پایه‌های آن است.

در ۱۹۹۲، کمیته‌های فهرست‌نویسی، رده‌بندی، و نمایه‌سازی ایفلا کار خود را بر روی

4. Lubetzky
5. International Standards Bibliographic Description (ISBD)
6. The Guideline for Authority and Reference Entries (GARE)
7. The Guideline for Subject Authority and Reference Entries (GSARE)
8. Unimarc
9. AITF Categories for the description of works art
10. Minimal level

بررسی طرحی با این ایده آغاز کردند و در پاییز ۱۹۹۵ گزارش پیش‌نویس آن را به اتمام رساندند. در ۱۹۹۶، پیش‌نویس طرح برای اعضای کمیته فهرستنویسی ایفلا فرستاده شد و به مدت ۶ ماه بر روی اینترنت و سایت ایفلا قرار گرفت تا برای همه قابل دسترسی و اظهار نظر باشد؛ و بالاخره در سپتامبر ۱۹۹۷ گزارش نهایی طرح ارائه شد.

مدل اف.آر.بی.آر. در پی تهیه چارچوبی جدید برای تعریف مداخل و موجودیت‌های مورد نیاز کاربران پیشینه کتابشناختی، تعیین ویژگی‌ها و خصوصیات آنها، و روابط بین مداخل بر اساس نیاز کاربران است. تمام تجزیه تحلیل‌های صورت گرفته در طراحی این مدل بر پایه تفکر کاربرمداری است. طراحان این مدل تنها مراجعه‌کننده به کتابخانه و یا کاربراطلاعات را به عنوان مخاطبان یک پیشینه در نظر نگرفته‌اند و به نیازهای سایر گروه‌ها چون ناشران، توزیع کنندگان، و کتابفروشان نیز توجه کرده‌اند. همچنین، کاربرد آن در فعالیت‌هایی چون فراهم‌آوری در مجموعه‌سازی، فهرستنویسی، مدیریت پیشینه‌ها، امانت، و امانت بین کتابخانه‌ای نیز برای آن در نظر گرفته شده و مدل بر پایه آنها طراحی شده است (ایفلا، ۱۹۹۸).

این مدل به دنبال دو هدف اصلی است:

۱. تهیه چارچوبی نظام‌مند برای ایجاد ارتباط بین داده‌های ذخیره شده در پیشینه‌های کتابشناختی جهت استفاده کاربران، و
۲. پیشنهاد مبنایی کاربردی برای پیشینه‌های کتابشناختی تهیه‌شده توسط مراکز کتابشناختی ملی (ایفلا، ۱۹۹۸).

روش‌شناسی

روش مورد استفاده جهت تهیه این مدل «موجودیت-رابطه» است. ریوا^{۱۱} (۲۰۰۷، ص ۸)، معتقد است این تکنیک از علوم کامپیوتر وام گرفته شده که در آن برای تجزیه و تحلیل ساختار داده‌ها قبل از برنامه‌نویسی برای یک پایگاه اطلاعاتی استفاده می‌شود. این مدل، مستقیماً به دنبال ایجاد مبنایی جهت طراحی یک پایگاه کتابشناختی نیست، ولی به علت رویکرد ساختاری خود برای تجزیه و تحلیل داده‌ها امکان شناسایی مداخل‌های لازم برای بررسی را فراهم می‌کند (ایفلا، ۱۹۹۸).

در تکنیک موجودیت-رابطه ابتدا، مفاهیم اساسی و موجودیت‌های یک سیستم-که ممکن است مورد تقاضای استفاده‌کنندگان باشد- استخراج می‌شود و سپس سعی می‌شود روابط بین این موجودیت‌ها تعیین شود. در این مرحله، سعی در جامع‌نگری کامل است و تحلیل‌کننده نظام مورد بررسی تلاش می‌کند تمام موجودیت‌های ممکن و روابط بین آنها را استخراج کند. در مرحله پیشرفته، رابطه موجودیت‌ها در درون خود مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

11. Riva

مثلاً در یک «سیستم اتوماسیون اداری»^{۱۲} هر کارمند و موقعیت‌های موجود در سازمان، یک موجودیت^{۱۳} است و باید بین کارمند و سمت و موقعیت سازمانی وی رابطه‌ای دوجانبه برقرار شود، از طرفی، بین خود کارمندان در صورت نیاز، و معنادار بودن، باید رابطه برقرار شود. گام بعدی در روش تجزیه و تحلیل موجودیت- رابطه تعریف خصوصیات و یا در حقیقت گزاره‌های اطلاعاتی است که هر مدخل یا موجودیت باید دارا باشد؛ مثلاً مدخل «کارمند» باید حاوی اطلاعاتی چون نام، نام خانوادگی، سن، سمت، و نشانی باشد.

با استفاده از این تکنیک، برای تهیه مدل اف.آر.بی.آر. موجودیت‌ها، روابط بین آنها، و خصوصیات یا اطلاعات هر یک از این موجودیت‌ها- با توجه به نیاز کاربران یک پیشینه کتابشناختی- استخراج، تعیین، و تعریف شده است. همانطور که مشخص است پایه اف.آر.بی.آر. کاربرمدار بوده و تمام تجزیه و تحلیل‌ها بر پایه نیاز کاربران تهیه شده است. در انتخاب و استخراج مداخل و موجودیت‌ها و روابط تعریف شده برای آنها، آنچه مدنظر بوده است، مداخل و روابطی است که برای کاربران با اهمیت بوده و در راهبردهای جست‌وجوی خود در پایگاه‌های پیشینه‌های کتابشناختی از آنها استفاده می‌شود.

اصطلاح‌شناسی

اف.آر.بی.آر. مدلی مفهومی است که در آن موجودیت‌هایی چون «اثر»، «شکل بیان»، «توصیف فیزیکی»، «فقره موجود»، و روابط بین آنها مطرح شده است. برای درک بهتر این طرح دانستن تعریف برخی از این واژگان ضروری به نظر می‌رسد.

• **مدل:** مدل در زمینه‌های موضوعی مختلفی به کار گرفته می‌شود، ولی آنچه که در اینجا مد نظر است «ساده‌سازی توصیف یک موجودیت مستقل یا فرایند پیچیده است» (هایپر دیکشنری^{۱۴}، ۲۰۰۸).

مدل مفهومی یک مدل تئوریک است. اگر صفحه عنوان یک مدرک را نمایانگر آن مدرک بدانیم می‌توان گفت صفحه عنوان مدلی از آن مدرک است. حال اگر یک پیشینه کتابشناختی را نمایانگر یک مدرک بدانیم که برای رسیدن به برخی عناصر آن از صفحه عنوان استفاده می‌شود، پس یک پیشینه کتابشناختی مدلی از مدل یک مدرک است. اف.آر.بی.آر. مدل مدلی^{۱۵} یک مدرک است که هدف اصلی آن ارتقای فناوری مورد نیاز جهت فهرست‌نویسی و تولید پیشینه‌های کتابشناختی در فهرست‌نویسی است (کارلایل^{۱۶}، ۲۰۰۷).

• **اثر^{۱۷}:** ایفلا در گزارش خود (۱۹۹۷)، اثر را یک خلاقیت ذهنی یا هنری متمایز تعریف کرده است (ایفلا، ۱۹۹۸). در حقیقت، در این مدل، آنچه که توسط یک نویسنده و یا یک هنرمند برای اولین بار خلق می‌شود و مشابه خارجی ندارد، یک اثر شناخته می‌شود.

12. Personal information system

13. Entity

14. Hyperdictionary

15. ترجمه از متن اصلی است.

نشانیگر لایه سوم بودن

16. Carlyle

17. Work

• **شکل بیان**^{۱۸}: منظور درک ذهنی و یا هنری از یک اثر است که ممکن است به صورت‌های حرفی، عددی، موسیقایی، صدا، تصویر، شیء و مانند آن باشد (ایفلا، ۱۹۹۸). هرگاه یک فرد آنچه را که از یک اثر درک می‌کند، به هر صورتی و در هر محملی بیان کند، شکل بیانی از آن اثر پدید آمده است.

• **توصیف فیزیکی**^{۱۹}: سومین موجودیت در مدل اف.آر.بی.آر. توصیف فیزیکی است. منظور از آن محمل فیزیکی خاصی است که اثر و یا شکل بیان بر روی آن ذخیره شده است و می‌تواند بسیار متنوع باشد؛ مثل کتاب، لوح فشرده، پوستر، و نسخه خطی (ایفلا، ۱۹۹۸).
• **فقره موجود**^{۲۰}: هر یک از محمل‌های اطلاعاتی که حاوی اطلاعات اثر و یا شکل بیان هستند، به تنهایی یک فقره موجود محسوب می‌شوند.

تیلت^{۲۱} (۲۰۰۴)، مثال جالبی را برای باز کردن این مفاهیم مطرح کرده است. وقتی می‌گوییم «کتاب»- برای توصیف جسمی فیزیکی متشکل از صفحات کاغذ، یک عطف، و جلد که می‌تواند برای باز نگهداشتن یک در و یا بالابردن پایه یک میز استفاده شود- اف.آر.بی.آر. آن را یک فقره می‌خواند. وقتی می‌گوییم «کتاب» ممکن است مقصود ما «آنچه که نشر یافته است» باشد، درست مثل زمانی که به کتابفروشی می‌رویم که کتاب بخریم. ممکن است شماره استاندارد بین‌المللی (شابک) آن را بدانیم ولی برای ما رسیدن به همان کتاب مشخص مطرح نیست، اینکه محتوای مورد نظر ما را در بر بگیرد برایمان کفایت می‌کند؛ اف.آر.بی.آر. به این مسائل توصیف فیزیکی اطلاق می‌کند. وقتی می‌گوییم «کتاب» و ترجمه خاصی از آن را نیاز داشته باشیم که حاوی متن و زبان مشخصی است، اف.آر.بی.آر. آن را شکل بیان می‌نامد. و در آخر، وقتی می‌گوییم «کتاب» که یک نویسنده مشخص آن را نوشته است، منظور ما سطح بالاتری است که حاوی یک ایده مشخص است و داستان مشخصی را مطرح می‌کند که می‌تواند به زبان‌های مختلف باشد و اف.آر.بی.آر. آن را اثر می‌نامد (تیلت، ۲۰۰۴، ص ۲-۳).

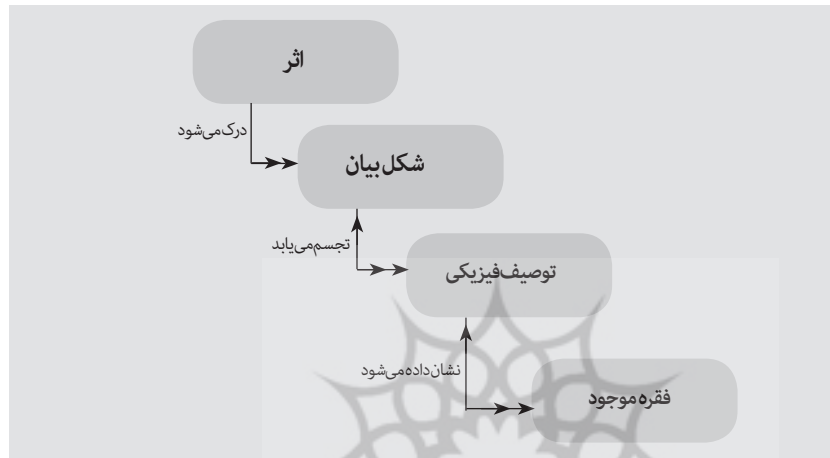
معرفی مدل اف.آر.بی.آر.

در مدل اف.آر.بی.آر. موجودیت‌ها و مداخل تعریف شده در سه گروه کلی قرار گرفته‌اند که رویکردهای متفاوتی را نسبت به یک پیشینه کتابشناختی نشان می‌دهند. گروه اول مداخل‌ها، به محصولات فکری و یا هنری می‌پردازد و شامل اثر، شکل بیان، توصیف فیزیکی، و فقره موجود است. گروه دوم از مداخل‌ها، افراد یا تنالگان را دربرمی‌گیرد که مسئول حق مادی و یا معنوی هستند. گروه سوم و آخرین گروه، شامل موضوعات و محتوای محصول فکری یا هنری می‌شود.

- 18. Expression
- 19. Manifestation
- 20. Item
- 21. Tillett

گروه اول: محصولات فکری یا هنری / موجودیت‌های آن: اثر، شکل بیان، توصیف فیزیکی، و فقره موجود

در بخش اصطلاح‌شناسی توصیفات و توضیحاتی در خصوص مفاهیم پایه اف. آر. بی. آر. آورده شد. در این قسمت سعی خواهد شد بیشتر به روابط بین این مفاهیم و توصیف جهت وضوح بیشتر پرداخته شود. مدل روابط بین موجودیت‌های گروه ۱ به این صورت است:

شکل ۱

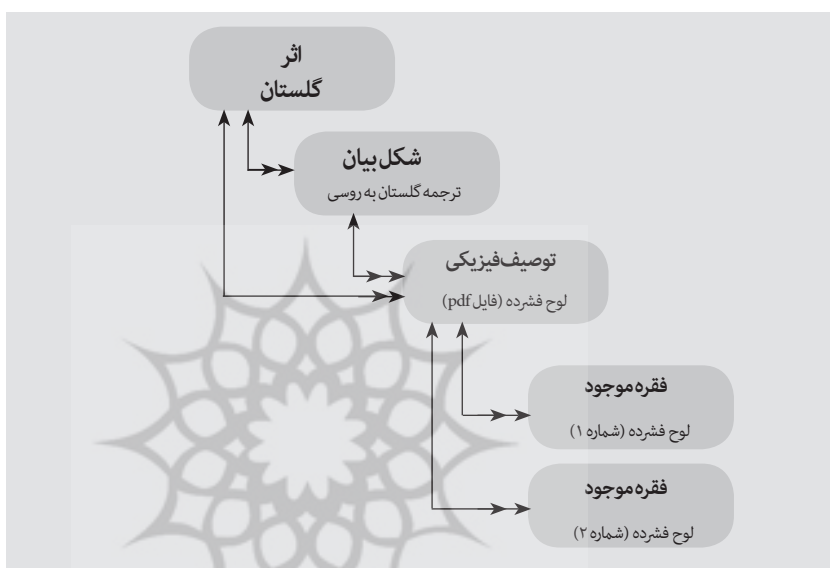
موجودیت‌های گروه اول
(ایفلا، ۱۹۹۸)

یک اثر، شامل محتوای فکری یا هنری خلق شده است. این مدخل بسیار انتزاعی است و تعیین حد و مرز برای آن کمی مشکل است. مثلاً وقتی می‌گوییم «گلستان سعدی» منظور، مفهوم، پیام، دانش، و خلاصه محتوای فکری است که سعدی خلق کرده است و که می‌تواند به شکل‌های مختلف و در محمل یا قالب‌های متفاوت وجود داشته باشد، آنچه که مد نظر ماست خود محتواست.

زمانی که کسی یا تنالگانی دست به تفسیر یا توضیح یا ترجمه گلستان سعدی می‌زند یعنی محتوای فکری موجود در این اثر را ادراک کرده و با ارزش افزوده به بیان دوباره آن پرداخته است. پس، یک شکل بیان از یک اثر تولید شده است. شکل بیان می‌تواند شامل تفسیر، توصیف، تشریح، نقد، تبدیل به موسیقی، تبدیل به فیلم، و مانند آن باشد. حال، اگر محتوای یک اثر یا شکل بیان از اثر به صورت تجسم یافته بر روی یک محمل یا قالب ذخیره شود، به توصیف فیزیکی می‌رسیم که ممکن است به صورت دستنوشته، کتاب، پیاپند، نقشه، پوستر، نوار صوتی، فیلم ویدئویی، لوح فشرده، فایل الکترونیکی با قالب‌های گوناگون ذخیره‌سازی مثل پی.دی.اف، اچ.تی.ام.ال.، و مانند آن باشد. مثلاً گلستان سعدی به صورت کتاب و یا یک فایل پی.دی.اف. یا ترجمه گلستان سعدی به زبان روسی - که یک شکل

بیان از اثر است - به صورت یک نوار صوتی یا به صورت یک فایل اچ.تی.ام.ال. یا یک فایل متنی در یک لوح فشرده.

و در آخر، فقره موجود که همان شکل ملموس و عینی است که در تعداد زیادی از یک محمل و یا قالب وجود دارد. نسخه‌های متفاوت یک کتاب هر کدام یک فقره موجود محسوب می‌شود. مثلاً اگر گلستان سعدی به صورت فایلی در لوح فشرده در ۱۰ نسخه وجود داشته باشد، هر یک از این ۱۰ لوح یک فقره موجود از اثر گلستان است.

شکل ۲

مثال موجودیت‌های گروه اول

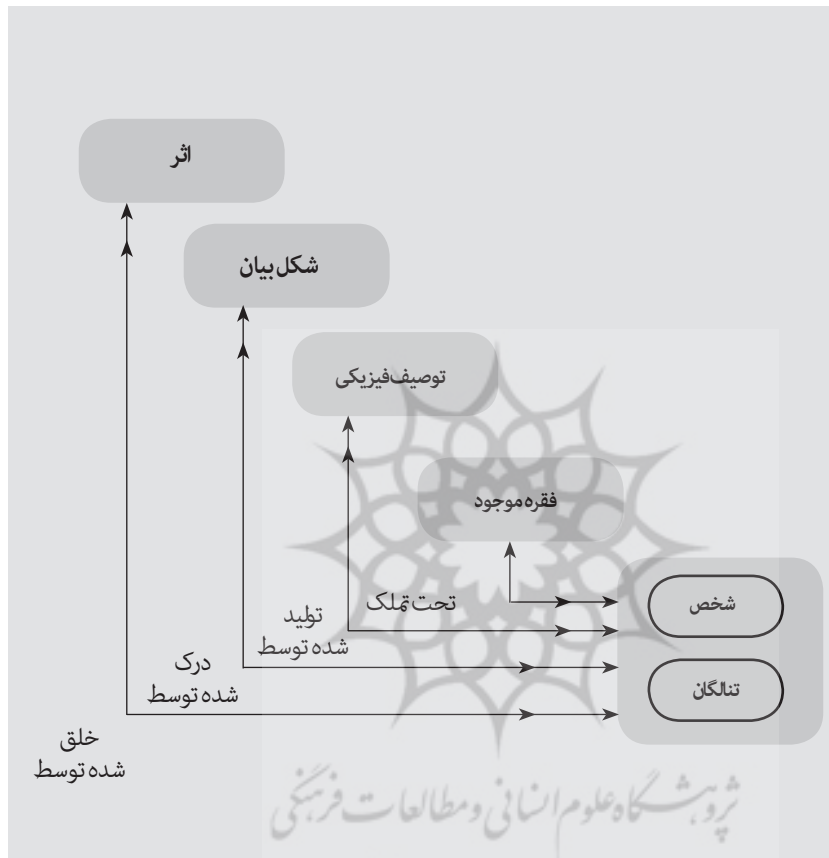
شکل ۳

موجودیت گروه اول
(کارلایل، ۲۰۰۷، ص ۱۵)
با اعمال برخی تغییرات

گروه دوم: مسئولیت محتوا / موجودیت‌های آن: شخص و تنالگان

شخص و تنالگان، موجودیت‌های گروه دوم هستند، که مسئولیت تولید و یا خلق محصولات فکری و یا هنری را برعهده دارند، و یا موضوع اثر واقع شده‌اند. کنفرانس، کنگره‌ها، نمایشگاه‌ها، سازمان‌ها و از این قبیل جزء تنالگان محسوب می‌شوند.

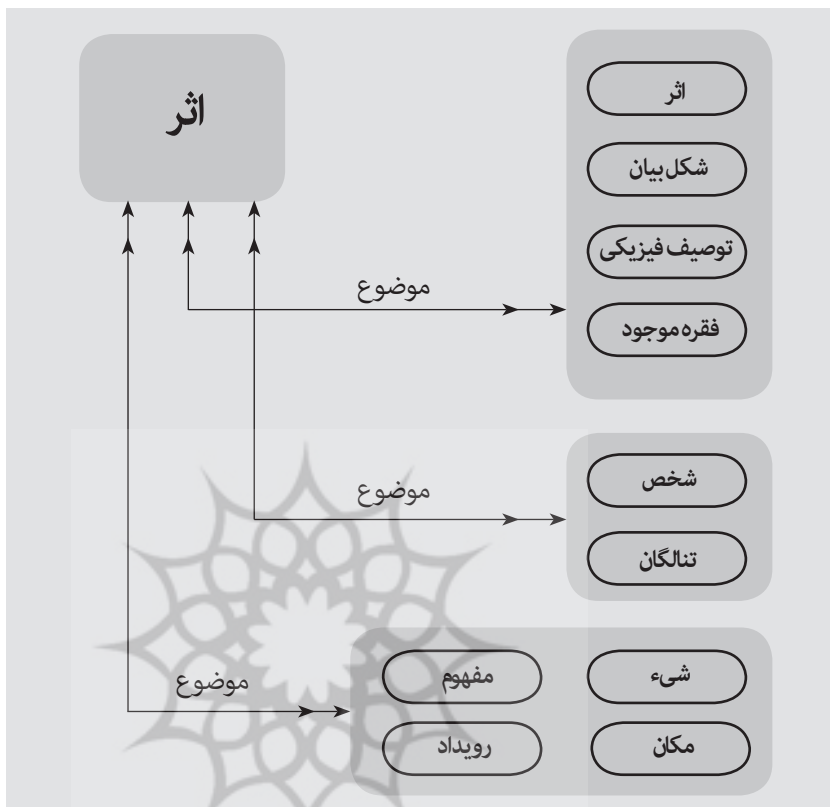
شکل ۴

موجودیت‌های گروه دوم
(ایفلا، ۱۹۹۸)

گروه سوم: مفاهیم، موضوعات، و محتوای فکری / موجودیت‌های آن: مفهوم، شیء، رویداد، و مکان

موجودیت مفهوم دلالت بر مفاهیم انتزاعی دارد که در محصولات فکری یا هنری مطرح می‌شود شاخه‌های دانش، مکاتب فکری، نظریه‌ها، فرایندها، و تکنیک‌ها، و فنون که ممکن است بسیار اختصاصی باشد. حال ممکن است موضوع یک محصول فکری یا هنری باشد مثل ابزارهای پزشکی، اسلحه و مانند آن؛ و یا یک حادثه و رویداد موضوع واقع شود، مثل محاصره غزه و یا کشف حجاب؛ و شاید یک مکان در یک محصول فکری یا هنری باشد،

مثل خانه مشیرالدوله پیرنیا و یاسی و سه‌پل. رابطه بین موجودیت‌های گروه ۳ و دیگر گروه‌ها به صورت زیر است:

شکل ۵

موجودیت‌های گروه سوم
(ایفلا، ۱۹۹۸)

مزایای مدل اف.آر.بی.آر.

۱. دستیابی به یک شکل بیان مشخص از یک اثر خاص را امکان‌پذیر می‌سازد.
۲. دستیابی همزمان به اطلاعات مربوط به یک اثر و تمام شکل بیان‌های مختلف آن اثر در موجودی پایگاه مورد جست‌وجو را - که ممکن است در قالب‌های گوناگون باشد - میسر می‌سازد.
۳. امکان رسیدن به محمل‌های گوناگون را - که محتوای اطلاعاتی مورد جست‌وجو می‌تواند در آنها ذخیره شده باشد - فراهم می‌آورد.
۴. به طبقه‌بندی اثر، براساس شکل بیان و محمل‌های ذخیره‌سازی آن می‌پردازد.
۵. ردگیری اطلاعات و رسیدن به پیشینه مدارکی که ممکن است در رسیدن و برآورده ساختن نیاز اطلاعاتی مناسب‌تر باشند ممکن می‌سازد.

۶. گروه کاربران این مدل فقط محدود به استفاده کنندگان اطلاعات نیست، بلکه طراحان آن با این رویکرد به پیشینه کتابشناختی نگاه کرده‌اند که ممکن است مخاطب آن ناشران، توزیع کنندگان، و یا کتابفروشان باشند و سعی کرده‌اند نیازهای این گروه‌ها را نیز به‌عنوان یک پیشینه کتابشناختی مدنظر قرار دهند.

۷. این مدل به‌گونه‌ای طراحی شده است که بتواند کارکردهایی چون فراهم‌آوری در مجموعه‌سازی، فهرستنویسی، مدیریت پیشینه‌ها، امانت، و امانت بین کتابخانه‌ای را پشتیبانی کند.

۸. کاهش افزونگی و دوباره‌کاری در فهرستنویسی مدارک نیز یکی از نتایج و فواید استفاده این طرح است.

۹. مدل سعی دارد تا حد ممکن گستره وسیعی از محمل‌های گوناگون مانند منابع کاغذی، منابع دیداری و شنیداری، نقشه‌ها، منابع سه‌بعدی و مانند آن را دربرگیرد.

لوبوف^{۲۲} (۲۰۰۵، ص ۱۲)، معتقد است که مزیت اصلی این طرح توجه به ایجاد ساختار سلسله‌مراتبی برای انواع موجودیت‌های کتابشناختی نیست، بلکه تبیین دقیق روابط حاکم بر این موجودیت‌هاست که در نهایت به فهرست رایانه‌ای امکان می‌دهد تا ساختار مسطح خود را به ساختاری چند لایه تبدیل کرده و در واقع به هستی‌شناسی تبدیل شده و رفته‌رفته به ساختار فرامتنی وب نزدیک‌تر گردد.

همچنین، این مدل، برای تحقق بخشیدن به ایده همگرایی کتابخانه، موزه، و آرشیو بسیار مناسب به‌نظر می‌رسد، چرا که قابلیت‌های لازم را برای ایجاد آن دارد.

معایب مدل اف.آر.بی.آر.

ژانک و سالابا^{۲۳} (۲۰۰۷، ص ۳۰)، مطالعه‌ای را با هدف یافتن نقاط ضعف و چالش‌های اف.آر.بی.آر. انجام دادند که در آن از روش دلفی استفاده شد. جهت تعیین جامعه مورد مطالعه حداقل یکی از سه شرط زیر را برای فرد در نظر گرفتند:

۱. داشتن انتشارات درباره اف.آر.بی.آر.

۲. حضور در گروه تهیه و یا بازنگری اف.آر.بی.آر.، و

۳. سروکار داشتن مستقیم با سیستم‌های مبتنی بر اف.آر.بی.آر.

از میان ۱۲۳ نفر واجد شرایط فقط ۳۳ نفر حاضر به همکاری شدند. این مطالعه در ۳ مرحله^{۲۴} صورت گرفت و پنج موضوع برای آن در نظر گرفته شد: ۱) مدل اف.آر.بی.آر.، ۲) استانداردهای رابطه‌ای اف.آر.بی.آر.، ۳) سیستم‌های^{۲۵} مبتنی بر اف.آر.بی.آر.، ۴) سیستم‌های بر پایه اف.آر.بی.آر.^{۲۶}، و ۵) تحقیقات اف.آر.بی.آر.، به‌عنوان پایه جهت مطالعه. نتایج ابتدایی

22. Le Boeuf

23. Zhang & Salaba

24. Round

25. Application

۲۶. تفاوت مورد ۳ و ۴ این است که در

مورد ۳ سیستم‌ها با الگوبرداری از مدل مذکور طراحی شده‌اند، ولی مورد ۴ کاملاً مدل را پیاده‌سازی کرده‌اند.

حاصل از این تحقیق، که نشان‌دهنده مهم‌ترین نقاط ضعف اف.آر.بی.آر. هستند به شرح زیر اعلام شد:

۱. نیاز به ارتقای قواعد فهرستنویسی بر پایه اف.آر.بی.آر.؛
۲. نیاز به ایجاد ساختاری بر پایه اف.آر.بی.آر. برای رکوردها، استاندارد کدگذاری، چارچوب جهت اجرای اف.آر.بی.آر.؛
۳. نیاز به ارتقا و آزمایش ابزارها و نرم‌افزارهایی که تبدیل رکوردها را بر پایه اف.آر.بی.آر. ممکن سازند؛
۴. نیاز به ارتقا، گسترش، و آزمایش ابزارهای مختلف برای پیاده‌سازی اف.آر.بی.آر.؛
۵. نیاز به هدایت مطالعات بر پایه اف.آر.بی.آر. به سمت تأکید بر کاربران جهت اطمینان از حرکت در جهت بر طرف‌سازی نیاز کاربر نهایی؛
۶. نیاز به توجه به چگونگی تبدیل داده‌های موجود با استانداردهای مختلف به مدل اف.آر.بی.آر.؛
۷. نیاز به بررسی روایی و پایایی مدل اف.آر.بی.آر. در مقابل داده‌های واقعی و در محیط‌های مختلف برای اطمینان از اجرایی بودن آن؛
۸. نیاز به ارتقای استاندارد مستندات آثار بر پایه اف.آر.بی.آر.؛
۹. نیاز به دستنامه و نمونه اجرایی از اف.آر.بی.آر.؛ و
۱۰. نیاز به ارتقا، گسترش، و طراحی رابط کاربر^{۲۷} مناسب.

از معایب دیگری که می‌توان برای این مدل ذکر کرد این است که استفاده از این مدل نیاز به آموزش بسیار افراد درگیر با آن را داشته دارد و همچنین به نظر می‌رسد که این مدل برای مراکز با مجموعه وسیع، که دارای منابع موازی فراوانی هستند، مناسب است و برای مراکز اطلاعاتی کوچک صرف هزینه فراوان جهت تبدیل مجموعه خود چندان عاقلانه نیست.

کاربران و اف.آر.بی.آر.

مدل اف.آر.بی.آر. مدلی کاربرمدار است و با توجه به نیازها و تقاضای کاربران از یک پیشینه کتابشناختی طراحی شده است. در گزارش ایفلا (۱۹۹۸) چهار کاربرد اصلی برای پیشینه‌ها در نظر گرفته شده است که عبارت‌اند از:

یافتن: رسیدن به مدخل یا مداخلی در یک فایل یا پایگاه اطلاعاتی از طریق جست‌وجو بر پایه خصوصیات و روابط مداخل براساس راهبرد جست‌وجو و معیارهایی که کاربر در کلیدواژه‌ها و عبارت جست‌وجوی خود استفاده کرده است.

شناسایی: رسیدن و تشخیص منبع مورد نیاز کاربر از بین یافته‌های جست‌وجو 27. Interface

و متمایز کردن آن از دیگر موجودیت‌های مشابه که مورد نیاز وی نیست.
انتخاب: برگزیدن یا صرف نظر کردن از موجودیت شناسایی شده با در نظر گرفتن محتوا، شکل، و توصف فیزیکی آن توسط کاربر با توجه به نیاز اطلاعاتی اش.
به دست آوردن: رسیدن به موجودیت مورد انتخاب از طرق مختلف مثل امانت، خرید، دسترسی الکترونیکی، و مانند آن (ایفلا، ۱۹۹۸).

علاوه بر چهار کارکرد مذکور باربارا تیلیت (۲۰۰۴، ص ۵) کارکرد دیگری را برای این مدل ذکر می کند که عبارت است از «ردیابی».

امکان پیگیری و ردیابی موجودیت‌ها و وجود امکان و حرکت از آنها به سمت موجودیت‌های مرتبط که ممکن است برآورده‌کننده بهتری برای نیاز اطلاعاتی کاربر باشد، بزرگترین خدمت به کاربر اطلاعاتی است و وی را در جهت اغنای اطلاعاتی هدایت کند.

نتیجه‌گیری

مدل اف.آر.بی.آر. به عنوان پدیده‌ای جدید در سازماندهی اطلاعات کاربر محور، مبحث قابل توجهی است و باید به آن پرداخته شود، ولی در به کارگیری آن باید دقت کرد و فقط در محیط‌هایی باید به کار گرفته شود که ضروری و مناسب است.

منابع

- Carlyle, A. (2007). "Understanding FRBR as a conceptual model: FRBR and the bibliographic universe". *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology (Online)*, 33(6): 12-16.
- Hyperdictionary, S.V. "Model". Retrieved July 2, 2004, from: www.hyperdictionary.com/search.aspx?define=model
- IFLA Study Group On the Functional Requirements for Bibliographic Records (1998). from: http://www.ifla.org/files/cataloguing/frbr/frbr_2008.PDF
- Le Boeuf, Patrick (2005). "FRBR: Hype or cure all? Introduction". *Cataloging & Classification Quarterly*, 39 (3/4): 1- 13.
- Lubetzky, S. (1977). "Audio recording of answer to question following presentation entitled". The precepts of 1876 and the pursuits of 1976 at conference the catalog in the age of technological change, Los Angelse, 19 May 1977. from: www.frbr.org/2005/12/06/lubetzky-audio-clip
- Riva, P. (2007). "Introducing the functional requirements for bibliographic records and

- related IFLA developments". *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology (Online)*, 33(6): 7-11.
- Tillett, B. (2004). "What is FRBR?". Conceptual Model for the Bibliographic Universe. from: <http://www.loc.gov/cds/downloads/FRBR.PDF>
- Zhang, Y; Salaba, A. (2007). "Critical issues and challenges facing FRBR research and practice". *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology (Online)*, 33(6): 30-31.

